

Hicran Oqtay qızı ZEYNALOVA
Bakı Dövlət Universiteti
Kitabxanasunashq kafedrasının müəllimi

MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN DÖVLƏT RESPUBLİKA ELMİ TİBB KİTABXANASININ VƏZİFƏLƏRİ

Xülasə

Məqalədə müstəqillik illərində Azərbaycan Dövlət Respublika Elmi Tibb Kitabxanasının qarşısında duran vəzifələrə aydınlıq gətirilmişdir.

Açar sözlər: *Azərbaycan Dövlət Respublika Elmi Tibb Kitabxanası, beynəlxalq layihələr, kitabxana-informasiya xidməti.*

Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin möhkəmləndiyi, sosial-iqtisadi inkişafın yeni mərhələyə qədəm qoyduğu bir zamanda səhiyyə və tibb sahəsinin informasiyalı cəmiyyətin tələblərinə uyğun formalaşması və təkmilləşməsi günümüzün ən zəruri məsələlərindəndir. Bu vəzifələrin məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilməsində tibbi biliklərin informasiya mərkəzi kimi formalaşmış Azərbaycan Dövlət Respublika Elmi Tibb Kitabxanasının (AzDRETK) özünəməxsus yeri vardır.

Professor A.Xələfov yazır: “Respublikamızda əhaliyə kitabxana-informasiya xidmətinin təşkili sistemində tibb kitabxana şəbəkəsinin də xüsusi mövqeyi vardır. Əsasən xüsusi kitabxanalar tipinə mənsub olan tibb kitabxanaları mütəxəssislərə, orta və ali tibb təhsilli müəssisələrinin müəllim və tələbələrinə, tibbə dair elmi-tədqiqat institutlarının alim və elmi işçilərinə xidmət etmək üçün yaradılır. Azərbaycanda 60-cı illərdən başlayaraq ixtisaslaşdırılmış tibb kitabxanalarının çoxşaxəli şəbəkəsi təşəkkül tapmağa başlamışdır. Tibb kitabxanalarının qarşısında əhalinin sağlamlığı keşiyində duran bütün səhiyyə müəssisələrinin, tibb sahəsi üçün kadrlar hazırlayan ali və orta tibb təhsilli müəssisələrinin, elmi-tədqiqat institutlarının işçilərinə kitabxana-informasiya xidməti göstərmək, onların sorğularını ödəmək vəzifəsi qoyulmuşdur.

Tibb kitabxanalarının əksəriyyətinin bilavasitə Səhiyyə Nazirliyinin sərəncamında olması onlara vahid rəhbərliyi asanlaşdırmaqla, kitabxanaların işinin əlaqələndirilməsinə və metodik təminatına da müsbət təsir göstərir”.

Respublika Elmi Tibb Kitabxanası Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Sovetinin 29 yanvar 1939-cu ildə tarixli 5/386 №-li əmri əsasında yaradılmışdır. Kitabxana 9 mart 1940-cı ildə Azərbaycan SSR Xalq Səhiyyə Komissarlığı

ğının 156 №-li əmri ilə fəaliyyətə başlamışdır. Elmi Tibb Kitabxanasının ilk direktoru M.Səmədova olmuşdur.

AzDRETK-da ölkədə tibb elminin və səhiyyənin ilkin sənədlərlə və informasiya ilə təmin edilməsi məqsədilə bitkin bir sistem formalaşdırılmışdır. Buraya ilk növbədə tibb kitabxanaları və elmi tibb informasiya bölmələri aiddir. Həmin təşkilatlar içərisində aparıcı mövqə AzDRETK-ya məxsusdur. Hazırda AzDRETK səhiyyə müəssisələri sistemində daxildir və Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin tabeliyindədir.

AzDRETK səhiyyə orqanlarına, elmi-tədqiqat və müalicə-profilaktika müəssisələrinə əhalinin sağlamlığı problemləri, sosial-gigiyena, səhiyyənin təşkili, klinik və profilaktik təbabət, sanitar-epidemioloji səhiyyə və tibb elminin digər sahələri ilə məşğul olan alim və mütəxəssislərinə kitabxana-bibliografiya və sənəd informasiya xidməti göstərir.

AzDRETK Azərbaycan Respublikasında tibb kitabxanaları şəbəkələrinə təşkilatı-metodik rəhbərliyi və onların əlaqəli fəaliyyətini həyata keçirmək, elmi-tədqiqat institutlarının, ali və orta tibb təhsil müəssisələrinin elmi tibbi informasiya şöbələrinin fəaliyyətinə metodiki və koordinasiya üzrə rəhbərliyi həyata keçirir.

AzDRETK səhiyyə orqanlarını, elmi-tədqiqat və müalicə-profilaktika müəssisələrini, xalqın sağlamlığı, sosial-gigiyena və səhiyyənin təşkili, klinik və profilaktik təbabət, sanitar-epidemioloji xidmət, tibb elminin digər problemləri ilə məşğul olan alim və mütəxəssisləri lazımi informasiya ilə vaxtında təmin edir. Azərbaycan Respublikasında tibb kitabxanaları şəbəkələrinə təşkilatı-metodik rəhbərliyi və onların əlaqəli fəaliyyətini həyata keçirmək, elmi-tədqiqat institutlarının, ali və orta tibb təhsil müəssisələrinin elmi tibbi informasiya şöbələrinin fəaliyyətinə metodiki və koordinasiya üzrə rəhbərliyi də AzDRETK həyata keçirir. O, eləcə də sahəvi depozitar kitabxana və tibb elminin aktual problemləri üzrə vahid sorğu-məlumat fondlarını təşkil edir.

Statistik məlumatlara əsasən, AzDRETK-nın fondu 472.494 nüsxə milli və xarici dillərdə olan kitab, jurnal, avtoreferat və s.-dən ibarətdir. Kitabxanada ümumi (əsas) fondla yanaşı, Depozitar fond, Arxiv fond, Fəal fond, Nadir nəşrlər fondu, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının Fondu da təşkil edilmişdir. Məzmununa görə əsas fond tibbi elmi fəaliyyətlə və tibbi təcrübə ilə məşğul olan, tibb sahəsində təhsil olan oxucular üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu baxımdan fond əsasən elmi və profilaktik tibbi ədəbiyyatdan ibarətdir. Fondun komplektləşdirilməsi tematik-topoloji plan əsasında keçirilir.

Bundan əlavə, kitabxanada lokal kompüter və İnternet şəbəkəsi təşkil olunmuşdur. Şəbəkə vasitəsilə İRBİS-64 kitabxana-informasiya proqramının

kataloqlaşdırma və komplektləşdirmə modulları ilə iş başlanmışdır. Bununla əlaqədar olaraq kitabxananın müvafiq sahələrində çalışan əməkdaşlar kitabxanada keçirilən təlim məşğələlərdə iştirak etmişlər.

Respublika Elmi Tibb Kitabxanasında həmçinin elektron kataloq təşkil edilmişdir. Hazırda 58 adda jurnal, 6 adda qəzet elektron kartotekaya, 4.115 nüsxə kitab, 14.029 adda məqalə elektron kataloqa, 3.500 nüsxə elektron komplektləşdirmə moduluna daxil edilmişdir. Kitabxanaya alınan yerli, eləcə də xarici jurnal və qəzetlərdəki 14.029 adda məqalənin analitik təsviri elektron kataloqda öz əksini tapmışdır.

Hazırda AzDRETK-nın 101 filial kitabxanası fəaliyyət göstərir. Filiallar Bakıda və respublikamızın demək olar ki, bütün rayonlarında təşkil edilmişdir. Eyni zamanda AzDRETK Azərbaycan Tibb Universitetinin Kitabxanası, BDU-nun Elmi Kitabxanası, MEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası, M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, ABŞ səfirliyinin Amerika mərkəzi və s. ilə sıx əlaqələr qurmuşdur.

AzDRETK-nın təşkil etdiyi bibliografik xidmətə faktoqrafik informasiyanın verilməsi, ölkəşünaslıq soraq-axtarış sisteminin təşkili, müxtəlif aspektli (mövzu, yeni daxil olan ədəbiyyat) bibliografik göstəricilərin hazırlanması və ictimai istifadəsinin təşkili kimi xidmətlər də daxildir.

AzDRETK-da informasiya xidmətinin daha da təkmilləşdirilməsi üçün 2006-cı ildən təbabətə dair müxtəlif mövzulu CD-lərdən ibarət kartoteka yaradılmışdır. Burada istifadəçilərin informasiya tələbatı tədqiq olunur, şifahi sorğular və anketləşdirmə əsasında oxucuların maraq və meyilləri, tibb işçilərinin bugünkü fəaliyyət istiqamətləri aşkar edilir. Bu da öz növbəsində fondun komplektləşdirilməsində nəzərə alınır.

AzDRETK-da istifadəçilərinin informasiya tələbatını tədqiq etmək məqsədilə müxtəlif tədbirlər aparılır. Bura şifahi sorğular və anketləşdirmə daxildir. Anketləşmə əsasında oxucuların maraq və meyilləri, tibb işçilərinin fəaliyyət istiqamətləri, ən müasir tibb sahələri aşkar edilir. Bu, öz növbəsində fondun komplektləşdirilməsində nəzərə alınır. Təbabət digər elm sahələrinə nisbətən daha intensiv inkişafda olduğuna görə onun inkişafının əsas tendensiya-larını izləyərək fondun hərtərəfli komplektləşdirilməsi üçün tibbə dair müasir elmi nəşrlərin nəzərdən keçirilməsi daimi iş fəaliyyətinə daxil edilmişdir.

AzDRETK-nın Elmi-metodik şöbəsi Azərbaycanın 93 tibb müəssisəsinin nəzdində fəaliyyət göstərən kitabxanalarla əməkdaşlıq edir. Bu əlaqələri möhkəmlətmək məqsədilə tez-tez bölgələrə gedişlər, ezamiyyələr, səfərlər təşkil olunur. Bundan əlavə həmin kitabxanalarda zona seminar-treninq məşğələlər keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Naziri Oqtay Şirəliyev "Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin tabeliyində olan kitabxana-informasiya şəbəkəsinin təkmilləşdirilməsi barədə" 19 dekabr 2014-cü il tarixli Əmr imzalamışdır. Əmrin icrası üzrə vahid elektron tibb kitabxana şəbəkəsinin yaradılması və elektron kataloqların genişləndirilməsi məqsədilə yeni kitabxana-informasiya proqramı yaradılmışdır. Hazırda kitabxananın yeni İnternet saytı üzərində işlər gedir. Bu saytda tibb kitabxanaları şəbəkəsinin vahid elektron toplu kataloqunun təqdim edilməsi planlaşdırılır.

Məlum olduğu kimi, informasiyalı cəmiyyətin əsasında informasiya texnologiyaları durur. İnsan fəalliyətinin müxtəlif sahələrini əhatə edən bu texnologiyalar dünyada tibb sahəsində də geniş tətbiq olunmaqdadır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı tərəfindən elektron səhiyyəyə tibb müəssisələrində informasiya və telekommunikasiya texnologiyalarının istifadə edilməsi kimi geniş imkan verilmişdir. Elektron səhiyyənin əsasını səhiyyə müəssisələrində İKT texnologiyalarının istifadə olunması mexanizmləri təşkil edir. Buraya əlverişli elektron səhiyyə siyasəti, infrastrukturun əsaslanmış inkişafına diqqət, təminat və təchizat problemlərinə iqtisadi cəhətdən effektivli yanaşma, ölkənin məqsədlərinə uyğun düzgün maliyyələşdirilmə, uzunmüddətli partnyorluğun yaradılması və səhiyyə mütəxəssislərinin fasiləsiz tədrisi daxildir.

Əhaliyə tibb xidmətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi bilavasitə dünya tibb elminin nailiyyətlərinin təcrübi işdə tətbiqinə nə dərəcədə operativ nail olmaqla əlaqədardır. Elmi uğurların tibb praktikasında tətbiqinin müasir baxımdan anlaşılması səhiyyə müəssisələrinin yeni profilaktika, diaqnostika və müalicə metodlarının daha tez mənimsənilməsinə yönəldilmiş elmi-tədqiqat və praktiki tədbirlərin tam sistemini nəzərdə tutur. Bu tədbirlər sistemində tibb yeniliklərini özündə əks etdirən informasiya mənbələrinin daha operativ və səmərəli şəkildə informasiya istifadəçilərinə çatdırılmasına təsir edən bütün vasitələr, informasiya mənbəyi olan kitabxanalar, o cümlədən informasiya mühüm rol oynayır. Tibbə dair informasiya ehtiyatlarını özündə toplayan, mühafizə edən, informasiya istifadəçilərinə çatdıran, sahə üzrə kitabxana xidməti həyata keçirən AzDRETK bu sahədə mühüm işlər görür.

1993-2003-cü illər ərzində Ulu öndər Heydər Əliyev, 2003-cü ildən sonra isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən ölkəmizdə səhiyyənin qanunvericilik bazası təkmilləşdirilmiş, tibb müəssisələrinin ən yeni texnologiyalarla təmin edilməsi ön plana çəkilmişdir. Son dövrlərdə Prezident İlham Əliyevin səhiyyə, tibb sahəsi ilə əlaqəli qəbul etdiyi qanun və sərəncamlar ölkəmizin səhiyyə sistemində müsbət dəyişikliklərə gətirib çıxartmışdır. Təkcə 2006-2011-ci illərdə "Əhalinin sağlamlığının qorunması

haqqında", "Qan və onun komponentlərinin donorluğu haqqında", "Əczaçılıq fəaliyyəti haqqında", "Əhalinin radiasiya təhlükəsizliyi haqqında", "İnsan orqan və (və ya) toxumalarının transplantasiyası haqqında", "Tibbi sığorta haqqında", "Özəl tibb fəaliyyəti haqqında", "Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında", "Psixiatriya yardımı haqqında", "Dərman vasitələri haqqında" və s. kimi qanun və sərəncamlar qəbul olunmuşdur. Bütün bu sənədlərin məqsədyönlü təbliği Elmi Tibb Kitabxanasının qarşısında duran əsas vəzifələrdəndir.

AzDRETK-nin əməkdaşları R.Pirverdiyeva və Y.Pirəliyeva "Azərbaycan Dövlət Respublika Elmi Tibb Kitabxanasında oxucularla işin spesifik xüsusiyyətləri" adlı məqalələrində yazırlar: "AzDRETK-nin vahid oxucu bileti üzrə 97 nəfər oxucu, 3541 oxucu gəlişi, 21405 kitab verilişi qeydə alınmışdır. Müxtəlif sorğularla müraciət edən oxucu sorğusuna cəmi 17 rədd cavabı gəlmişdir ki, onların səbəbləri dərhal müəyyənləşdirilmişdir. Bu müddət ərzində ona həmin mövzu ilə başqa ədəbiyyat təklif edilmiş, yeni alınan ədəbiyyatla tanış edilmişdir"

Müəlliflər daha sonra haqlı olaraq qeyd edirlər ki, kitabxanaçının qarşısında duran bir vəzifə oxucunun mövzusunu dəqiqləşdirmək və həmin mövzu üzrə nəşr oluna biləcək əsərlərə düzgün istiqamətlənərək, daha dəqiq, dar çərçivədə axtarış aparsına kömək etməkdir. Yalnız bu zaman oxucu öz maraq dairəsinə və ya tələbatına maksimum uyğun gələn materialları əldə edə bilər. Bu baxımdan onunla işləyən kitabxanaçı fondnda olan ədəbiyyatın xüsusiyyətini yaxşı bilməlidir. Təbii ki, bir kitabxanaçı bir kitabxana fondunda olan minlərlə nəşrləri oxuya və dövrü mətbuatı dəqiqlikə izləyə bilməz. Lakin o, daim nəşrlərin xarakteristikası, əhatə etdiyi əsas mövzunu tədqiq etməlidir ki, bəzən buna ayrıca vaxt ayırmaq belə lazım gəlmir. Kitabxana ilə bağlı hər bir iş prosesində (komplektləşdirmə, ədəbiyyatın elmi işlənməsi, xidmətin təşkili, fondun təşkili, yoxlanması, mühafizəsi və s.) kitabxanaçının mütəxəssisə təqdim edəcəyi yeni ədəbiyyatla müntəzəm təmasda olur və deməli onu ümumi kontekstdə öyrənə bilər. Qeyd etmək lazımdır ki, AzDRETK-da oxucu marağını, onu bu gün daha çox narahat edən məsələləri daha dərinlən tədqiq etmək üçün oxucu anketləri tətbiq edilməyə başlanmışdır.

Məqalə müəlliflərinin məlumatına əsasən, həmin anketlərin təhlili zamanı həkim-oxucuları narahat edən bir çox məsələlər aydın olmuşdur. "Kataloq və kartoteka sistemindən sərbəst istifadə edə bilərsinizmi" sualına oxucuların 40% "Bəli", 60% "Xeyr" cavabı vermişlər. "Xeyr" cavabı verən oxucular kitabxanaçı ilə işləmək arzularını da bildirmişlər. Anketi dolduran oxucuların 20%-i tələbə, 80%-i praktiki və elmi fəaliyyətdə olan həkimlərdir. Əfsus ki, onların içərisində fasiləsiz şəxsi təhsillə məşğul olanlar çox azdır.

Oxuculardan “öz arzularınızı bildirin” təklifinə oxuculardan 90%-i yeni ədəbiyyatın çox olması və iş müddətinin uzadılması ilə bağlı istəklərini ifadə etmişlər. Anketlərdə heç bir əməkdaşdan narazılıq və s. bildirilməmişdir.

Göründüyü kimi, AzDRETK-da oxucularla iş həm mürəkkəb, həm də maraqlı və rəngarəngdir. Oxucularla daha çox ünsiyyətdə olan şöbələr (oxuculara xidmət, elmi işləmə və kataloqlaşdırma, bibliografiya şöbələri) əməkdaşları bu işin öhdəsindən gəlməyə çalışırlar. Kitabxanaçıların qarşısında duran əsas məsələlərdən biri tibbə dair ümumi terminləri, anlayışları bilmək, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən tibb və səhiyyə ocaqlarını tanımaq, tibbə dair dövrü nəşrlərdən, tibblə bağlı sənədlərdən xəbərbar olmaqdır. Gənc kadrlarla bu istiqamətdə xüsusi işlər də aparılır. Onlar üçün kitabxana daxilində müxtəlif məşğələlər, məsələn, ədəbiyyatın təsviri, ədəbiyyatın UOT və KBT üzrə indeksasiyası, fondun quruluşu və təyinatı, ümumi tibbi terminlərlə tanışlıq və s. keçirilir. Bu tədbirlər oxucuların sistemli və ardıcıl mütaliəsini təmin etmək, bu sahədə oxuculara dəstək olmaqdır.

Beləliklə, bütün bu təxirəsalınmaz vəzifələrin həyata keçirilməsində Azərbaycan Dövlət Respublika Elmi Tibb Kitabxanası da öz funksiyalarına uyğun olaraq mühüm işlər görməli, informasiya istifadəçilərinə məqsədyönlü xidmət göstərməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan Dövlət Respublika Elmi Tibb Kitabxanasının 2000-2017-ci illər hesabatları.*

2. *Bu il Dövlət Elmi Tibb Kitabxanasına 3 mindən artıq oxucu gəlib // <http://tibbqazeti.az/az/sosium/784-bu-il-dovlet-elmi-tibb-kitabxanasina-3-minden-artiq-oxucu-gelib.html>*

3. *Xələfov A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslük. - Bakı, 2001, 398 s.*

4. *Xələfov A. İnformasiya xidməti / Kitabxanalar biliklər cəmiyyətində (ikidilli Azərbaycan – Rusiya layihəsi). – Bakı, 2006, s.64-74.*

5. *Məmmədov M. Tibb ədəbiyyatının çeşidləri // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya. - 2003. - №1. - s.79-83.*

6. *Mirzəcanzadə A.X., Müslümov Q.F., Hüseynov X.M. Həkimlik və təbabət haqqında etüdlər. - Bakı, 2005. - 223 s.*

7. *Pirverdiyeva R., Piralıyeva Y. Azərbaycan Dövlət Respublika Elmi Tibb Kitabxanasında oxucularla işin spesifik xüsusiyyətləri // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: Elmi-nəzəri jurnal. - 2008. - №2 (23). - S.110-114.*

8. *Səhiyyə Nazirliyinin Respublika Dövlət Elmi Tibb Kitabxanasında tədbir keçirilmişdir // <http://health.gov.az/main/1383-shiyy-nazirliyinin-respublika-dovlet-elmi-tibb-kitabxanasnda-tedbir-kecirilmidir.html>*

Hijran Oktay gyzy İSMAYILOVA

RESPONSIBILITIES OF THE AZERBAIJAN STATE REPUBLIC SCIENTIFIC MEDICAL LIBRARY IN THE YEARS OF INDEPENDENCE

Summary

The article explains the tasks facing the Azerbaijan State Scientific Medical Library during the years of independence. At example of AzSRSML it were described specific features of doctor- readers, there interests, requests in the article. There were given the information about readers dossier and the measures for rising the quality of work with readers- health workers.

Key words: Azerbaijan State Scientific Medical Library, international projects, library information service.

Иджран Октай кызы ИСМАИЛОВА

ОБЯЗАННОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ РЕСПУБЛИКИНСКОЙ НАУЧНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ БИБЛИОТЕКИ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

Резюме

В статье разъясняются задачи, стоящие перед Азербайджанской государственной научной медицинской библиотекой в годы независимости. Основное внимание уделено на работе с читателями, по организации их чтения. Здесь изложены меры для повышения качества работы с читателями-медицинских работников в АЗГРНМБ.

Ключевые слова: Азербайджанская государственная научная медицинская библиотека, международные проекты, библиотечная информационная служба.